

ПОГЛЕДИ И МИШЉЕЊА

Арх. Слободан Ђорђевић

НЕКОЛИКО РЕЧИ О КУЛТУРНИМ ДОБРИМА
КАО ПРОСТОРНОМ ФЕНОМЕНУ

Делатност на заштити споменика културе у Србији остварила је за три деценије свог послератног развоја значајне резултате на готово свим задацима на којима се огледала. Радило се на споменицима свих категорија и свих провенијенција које су историја и култура оставиле на овом тлу. Задња деценија је нарочито особена по замаху који је пратио пораст материјалних могућности.

Има, међутим, један веома важан вид делатности везан за споменичке вредности, који је до сада био запостављен, што је већ оставило значајне последице. Ради се о неадекватном третману споменика, односно културних добара, као просторног феномена. Наиме, појам конзервације све ређе је довољан да објасни читав поступак на третману споменика. Однос споменичких вредности према осталим садржајима њихове околине постаје све комплекснији; он може бити просторно-естетски, функционални, идејни, психолошки и тако даље. Боље рећи, сви ови односи обично се јављају истовремено. Оваква многострукост односа последица је не само различитости околних садржаја, већ и слојевитости самих споменика. Тек срећним преплетом ових односа, при чему ни једна страна не треба да буде жртва, добија се хармонично разрађен просторни, односно урбанистички план. Посредством зналачки обрађених споменика и споменичких целина, било да су они у природном амбијенту или градском ткиву, одређен простор добија своју временску пластичност,

без које и његова човекомерност долази у питање. То је она "четврта димензија" простора која у овом случају има наглашену хуманистичку улогу.

У постојећим просторним плановима Југославије, а нарочито Србије, присуство споменичких вредности је плод једнократног напора мањих радних група, односно појединаца. Њихов је напор достојан поштовања, али с обзиром на већ поменуто сложеност просторних односа и темпо којим се мења лице ове земље и њених насеља, недовољан да за дуже време усмерава те односе и у сваком тренутку буде права подлога за израду или ревизију ужив, регионалних, субрегионалних и урбанистичких планова.

Разлога и повода за оваква размишљања има много. У овом тренутку, као повод и прилика да се ствари поставе на право место, може бити доношење новог Закона о заштити културних добара. Овај Закон, будући да је начињен у форми кодексa, већ самим својим ступањем на снагу иницира нове или наглашава латентне приступе заштити културних добара. Послови на вођењу централних реги-старa појединих врста културних добара, на њиховој категоризацији и други слични послови, практично пружају могућности за давање целовитог приказа споменичких вредности Србије, за утврђивање многих елемената валоризације, па и спровођење саме валоризације. Како би се иначе извршила категоризација споменика културе? Категорију одређеног споменика превасходно одређује његова историјска или уметничка вредност, али и многи други елементи који га прате, као што је, на пример, његово природно залеђе, могућност његовог укључивања у савремени живот или његовог коришћења у едукативне сврхе, припадност каквој споменичкој целини и многи други валери. Из потребе за овако целовитим приступом валоризацији и заштити споменичких вредности треба да се роди и нови систем заштите о коме се толико дуго и много говори, а из новог система и право планирања заштите.